

Sandi Horvat (2024)

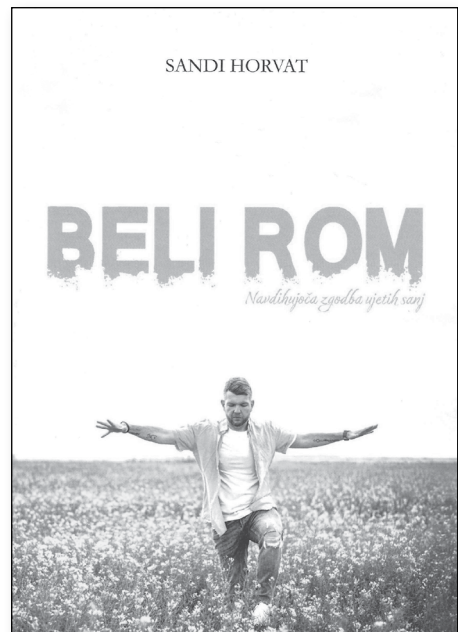
Beli Rom: Navdihujoča zgodba ujetih sanj

Trbovlje, Založba 5ka, Katapult, 222 strani
ISBN 978-961-7198-28-7

Navdihujoča zgodba ujetih sanj tudi s tem podnaslovom povzema sporočilo knjige *Beli Rom* oziroma usmerja bralca, kako naj jo bere in razume. Lahko je navdih, da ne rečem navodilo, za ljudi, ki se znajdejo v podobnih življenjskih okoliščinah. Torej kot primer dobre prakse. Čeprav je treba takoj reči, da je avtor poseben zaradi najrazličnejših razlogov, od katerih bom vsaj nekatere še navajal. Njegova zgodba ni značilna. Kljub temu pa jo lahko, če abstrahiramo njegovo življenjsko zgodbo, če jo torej vzamemo kot ponazoritev nekaterih bolj arhetipskih vidikov, uporabimo kot pripomoček, kot vodilo. Je zgodba na delu, kot bi rekla Mojca Urek.

Začel bom s tistim, kar je zame ključno: vprašanje znanja, izobrazbe, kulturnega kapitala. Sandi Horvat na več mestih piše o pomenu znanja, o pomenu izobrazbe v najširšem pomenu, od formalne do neformalne. Na enem mestu posebej poudarja, da je bila izobrazba zanj v času odraščanja in šolanja edina stvar, s katero se je lahko pohvalil: »[...] bila je moj ponos in orodje, ki bi meni in staršema v prihodnosti prineslo boljše življenje, daleč stran od ekonomske bede, ki smo jo doživljali in preživljali v tistih časih« (str. 143).

Torej izobrazba kot orodje za prebijanje začaranega kroga revščine, za končanje prenašanja ekonomske bede iz generacije v generacijo. Eno sklenih poglavij ima naslov »Znanje odpira vrata v svet«. Ni naključje, da ima zadnje poglavje, ki sledi malo pozneje, naslov »Ponosen Rom«. O romski kulturi piše tudi iz omenjene perspektive. Ko se sprašuje, kakšna je romska

0000-0003-1108-5743

kultura, kaj so njene značilnosti, se vpraša tudi, »kako izobrazba vpliva na ohranjanje romske kulture in obratno« (str. 217). Ob tem ugotavlja, da je edini element romske kulture, za katerega res lahko potrди, da je del romske kulture, romski jezik. In kdo ga dandanes še ohranja? Tisti Romi, ki so visoko izobraženi, pravi, se sicer zavedajo pomena ohranjanja jezika, vendar ga ne govorijo in ga ne prenašajo na mlajše generacije. Govorijo ga le še starejši in manj izobraženi, ki večino časa preživijo doma. To pa še povečuje njihovo odrinjenost na obrobje.

Ob tem omenja razlike med »Romi na Dolenjskem, kamor so se iz Hrvaške preselili pred osemdesetimi, devetdesetimi leti, ki so že tako osiromašili romski jezik« (str. 218), veliko bolj kot Romi v Prekmurju ... Mimogrede, sam se je načrtno odločil, da »še vedno bogatim svoj besedni zaklad v romščini, spoznavam tudi njeno slovnico, baje sem osvojil tudi že melodijo jezika.« Vse to tudi zato, »da me sošolci ne bi zbadali, se me izogabali, se norčevali iz mene« (str. 217).

Po zaslugi zgodbe Sandija Horvata dobimo vpogled v še več okoliščin, ki so dodatno opredelile, tudi obremenile njegov življenjski potek. Bolezen in smrt očeta, ki je družino potisnila na rob revščine in vanjo. Bolezen je bila sprožilec več dogodkov, med drugim spoznanja o etnični pripadnosti enega od staršev. Tu se začnejo nizati pomenljivi, tudi presenetljivi vidiki.

Sandi Horvat popiše prelomne dogodke ob boleznih očeta, ko izve, da je oče Rom. Potem sledimo bliskoviti preobrazbi samopodobe, samodojemanja osebe, ki ponotranja simbolizirana sporočila pomembnih in posplošenih drugih iz okolja. Na tej podlagi si je ustvarila lastno interpretacijo o tem, kdo je, kam spada in podobno.

S tem razlagalnim aparatom si lažje pojasnimo nekaj avtorjevih na videz iracionalnih razmišljanj. Recimo to, kako se je spremenilo njegovo dojemanje samega sebe, ko je pri trinajstih letih izvedel, da je njegov oče pripadnik romske etnične skupnosti. To si je razlagal kot dejstvo, da je tudi on sam Rom ali vsaj napol Rom, ki »do trinajstega leta sploh nisem vedel, da sem tudi Rom« (str. 217). Po tem razkritju se je začel spraševati, kaj si ljudje mislijo ali bodo mislili o njem, ko bodo izvedeli, da je Rom. Še posebej pomenljivo je to vprašanje, če upoštevamo podatek, ki ga Sandi Horvat navaja na več mestih, z njim pa je opremil tudi naslov knjige. Namreč, da s svojim videzom ni značilen ali, bi kdo rekel, stereotipen Rom. Je beli Rom.

Seveda pomislimo na študije položaja temnopoltih, lastnega dojemanja tega položaja in strategij preživetja, ki so jih razvijali temnopolti v ZDA sredi in v drugi polovici 20. stoletja. Tudi ameriški temnopolti so prehodili dolgo, mučno in naporno pot, da so lahko konec sedemdesetih let začeli razglašati, da so ponosni: »I'm Black and I'm Proud.« Kot zapiše Sandi Horvat na koncu knjige, je »ponosen Rom« (str. 215). Primerov drugih diskriminiranih in marginaliziranih etničnih skupin v podobnih kontekstih je v zgodovini še veliko.

Tisto avtorjevo razmišljanje, ki mu ne moremo reči iracionalno, saj v človeškem svetu nič ni iracionalnega, ki me je posebej presenetilo, pa je bilo to, kako je tako rekoč čez noč spremenil samopodobo. Pri tem razbiramo več

sporočil, med katerimi je gotovo eno ključnih, da je nekdo z romsko identiteto diskriminiran, marginaliziran, omalovaževan, zaničevan, stigmatiziran. Stigma se je zarezala tudi v sicer belo kožo nekoga, ki se je identificiral »tudi za napol Roma«. Samodojemanje se je spremenilo. Celo tako zelo, da so se začeli pojavljati panični napadi.

Na začetku predstavitve knjige Sandija Horvata sem omenil, da je avtor s svojo življenjsko zgodbo poseben zaradi različnih razlogov. Recimo: njegova pripoved »iz domačinskega zornega kota« ni v celoti avtohtona, še manj običajna. »Domačin«, pripadnik romske etnične skupnosti, postane šele s trinajstimi leti. Tako se naknadno vključuje v svet, za katerega začne sam takrat, ko izve, da je njegov oče Rom, meniti, da mu pripada. Še več, da ga dobesedno usodno določa. Ni se namreč rodil, temveč je šele postal »tudi Rom«. Poleg tega je imel jasen načrt delati v medijih, ker si je to že kot mlad človek določil kot vodilo in cilj. Ujete sanje, kot pravi. Tega gotovo nima vsakdo. Ob tem se je načrtno izobraževal in tudi napisal magistrsko delo o tem, »kako izobrazba vpliva na ohranjanje romske kulture in obratno« (str. 217).

Njegovo pripoved sem tako bral tudi kot napisano iz zornega kota nekoga, ki je napol od zunaj, ki se je moral pravzaprav šele poučiti o kulturi, za katero je ugotovil, da ji pripada. Da ji (tudi) pripada, pa je ugotovil, natančneje, si je ustvaril (skonstruiral) predstavo o tem, v najstniških letih. V prelomnem, ključnem obdobju socializacije in inkulturacije. V razvojnem obdobju, ko si začnemo vse bolj ustvarjati idejo o tem, kdo smo in kam sodimo, ali se vsaj trudimo, da bi čim samostojneje našli svoje mesto pod soncem, da bi pripadali, hkrati pa bi ostali neponovljivi.

V nekaterih drugih življenjskih potekih lahko mlada oseba išče odgovore v okviru tako imenovanih mladinskih subkultur. V Sandijevem življenju so se takrat nakopičili še drugi dejavniki tveganja, od že omenjene bolezni in nato smrti očeta, na to navezanega zdrsa v revščino in podobno. Sandi se je s svojo proaktivnostjo, samoiniciativnostjo, odločnostjo, kot pravi na več mestih v knjigi, spopadal s težavami in jih poskušal reševati. Reševal jih je tudi s pomočjo podpornih socialnih mrež, večinoma neformalnih, delno tudi formalnih. Recimo delo najprej na lokalnih, nato tudi na nacionalnem mediju z romsko tematiko.

Knjiga obravnava še več drugih tematik, pomembnih za družboslovje na sploh in socialno delo posebej, a v tej skromni knjižni recenziji ne morem razpravljati o njih, saj so preobsežne in pregloboke. Predvsem zato, da smiselno sklenem, si pomagam z zadnjim odstavkom samega avtorja:

Toda pot do sem ni bila lahka, je bila pa zagotovo vredna vsakega narejenega koraka. Tudi kdaj v napačno smer, ki mi je prinesla novo znanje in spoznanje o tem, kdo sem v resnici in kakšen je moj smisel v življenju. In moja zgodba se tukaj ne konča. To je šele njen začetek.

Ne dvomim, da bomo brali tudi nadaljevanje.